

Nr 149.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förvärv för kronans räkning av Åkers styckebruks rekognitionsskog m. m.; given Stockholms slott den 23 februari 1934.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför:

Den 16 december 1932 anbefallde Kungl. Maj:t kammarkollegiet att i samråd med kommerskollegiet och domänstyrelsen inkomma med utredning och förslag, huruvida och i så fall på vad sätt i avseende å de skogar, vilka för närvarande förvaltas i enlighet med bestämmelserna i förordningen den 27 maj 1898 angående förvaltningen av statens till bergshandterings understöd anslagna skogar, de s. k. bergverkskogarna, den

till visst bergverk upplåtna rätten kunde bringas att upphöra eller beläggas med särskild avgift utöver vad redan nu kunde vara fallet eller ock nyttjanderättshavaren beredas tillfälle att förvärva sig äganderätt till hela eller viss del av den av honom nyttjade skogen.

Med anledning av nämnda uppdrag hava under år 1933 mellan representanter för kammarkollegiet och domänstyrelsen å ena samt Södermanlands enskilda bank i egenskap av ägare av Åkers styckebruk å andra sidan förts förhandlingar angående avveckling av den med styckebruket förenade rätten till viss till bergverksskog hänförlig *rekognitionsskog* i Åkers, Österrekarne, Daga och Selebo härader i Södermanlands län, vare sig på sådant sätt att brukets rätt bragtes att upphöra eller sålunda att kronans rätt till skogen förvärvades av banken.

Vid förhandlingarna har även övervägts fråga om förvärv för kronans räkning av vissa under bruksägarens fria disposition varande hemman, med vilka är förenad rätt till skogsfång och andra förmåner å rekognitionsskogen, s. k. *fria brukshemman*, ävensom av ett flertal under bruket skatteköpta fastigheter, till vilka äganderätten tillkommer bruksägaren men brukarna äga en från tiden före skatteköpet härrörande åborätt, s. k. *åbofastigheter*. Sistnämnda fastigheter äro av två kategorier, nämligen *dels* sådana vilka helt eller delvis äro belägna å rekognitionsskogen och med vilka är förenad sådan rätt till skogsfång m. m. å rekognitionsskogen, som tillkommer förenämnda fria brukshemman, *dels* ock sådana vilka äro helt belägna utom rekognitionsskogen och icke äga någon rätt av angivna slag.

Ett särskilt skäl till upptagande av frågan om förvärv för kronans räkning av nyssnämnda åbofastigheter har varit, att åborna å dessa fastigheter i skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 mars 1933 hemställt, att åtgärder skyndsammast möjligt måtte vidtagas för att skatterättigheten till de under styckebruket skatteköpta hemman, vilka innehavas av enskilda personer under åborätt, bleve återförvärvad av kronan genom uppgörelse med styckebruket i samband med förhandlingarna angående brukets rekognitionsskog eller — om detta icke kunde skyndsamligen försiggå — i annan ordning, i avsikt att dessa hemman, sedan de återgått till kronan, skulle kunna av åborna skatteköpas i den för skatteköp av kronoåbohemman stadgade ordning. Över nämnda skrivelse har kammarkollegiet den 1 februari 1934 avgivit infortrat utlåtande.

Förenämnda förhandlingar hava resulterat i ett den 14 december 1933 dagtecknat avtal, som godkänts av kammar- och kommerskollegierna samt domänstyrelsen vid gemensamt sammanträde berörda dag och under tecknats av kammarkollegiet för ämbetsverkens räkning samt av banken. Avtalet har slutits under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande.

Enligt avtalet, punkten 1, skall av staten förvärvas:

dels all den rätt, som tillkommer Åkers styckebruk till dess rekogni-

tionsskog, i kronans jordebok redovisad såsom sex olika fastigheter i Åkers, Länna, Barva, Ärla, Gåsinge och Taxinge socknar, med därå befintliga odlingar och byggnader i Åkers, Österrekarne, Daga och Selebo häradar,

dels ock äganderätten till

a) följande fria brukshemman:

$\frac{1}{4}$ mantal Salvartorp nr 1 (1¹), $\frac{1}{4}$ mantal Vretatorp nr 1 (1¹) eller Finnviken och $\frac{3}{8}$ mantal Röntorp nr 1 (1¹) i Länna socken, $\frac{1}{8}$ mantal Östra Skeppmora nr 1 (1¹), $\frac{1}{16}$ mantal Lilla Skeppmora nr 1 (1¹), $\frac{1}{16}$ mantal Skeppmora nr 1 (1¹) eller Dalen och $\frac{1}{16}$ mantal Stora Bredsjönäs nr 1 (1¹) i Åkers socken, $\frac{1}{4}$ mantal Degernäs nr 1 (1¹) i Barva socken samt $\frac{1}{4}$ mantal Fäboda nr 1 (1¹), $\frac{1}{4}$ mantal Vasskärr nr 1 (1¹) med Rovvreten, $\frac{1}{8}$ mantal Hedeberga nr 1 (1¹), $\frac{1}{4}$ mantal Skeppmora nr 1 Stora (1¹) och $\frac{1}{4}$ mantal Mälsätter nr 1 (1¹) i Gåsinge socken,

b) följande åbohemman, helt eller delvis belägna å rekognitionsskogen, med rätt till skogsfång m. m. därå:

$\frac{1}{8}$ mantal Lilla Träskaten nr 1 (1¹) eller Alkärr, $\frac{1}{4}$ mantal Bjursäter nr 1 (1¹) och $\frac{1}{8}$ mantal Torrmossevad nr 1 (1¹) eller Gubbklinten i Ärla socken samt $\frac{3}{8}$ mantal Rosendal nr 1 (1), $\frac{1}{8}$ mantal Stavtorp nr 1 (1¹), $\frac{1}{4}$ mantal Ekelund nr 1 (1¹), $\frac{1}{8}$ mantal Degersten nr 1 (1¹), $\frac{1}{8}$ mantal Rännbäcken nr 1 (1¹) och $\frac{1}{8}$ mantal Dröttjan nr 1 (1¹) eller Långsved i Barva socken,

c) följande åbofastigheter utom rekognitionsskogen:

$\frac{1}{2}$ mantal Merlännan nr 1 (1¹), $\frac{1}{4}$ mantal Navarstorp nr 1 (1¹), $\frac{7}{16}$ mantal Norrlänna nr 1 (av 1¹), $\frac{3}{8}$ mantal Merlännasäter nr 1 (1¹) eller Stora Sätertorp, $\frac{1}{4}$ mantal Öråsen nr 1 (1¹) samt jordlägenheten Lukastorp nr 1 (1¹) i Länna socken.

I punkterna 2—12 av avtalet angivas de särskilda villkor, varunder avtalet slutits. Dessa punkter äro av följande lydelse:

2. Rekognitionsskogen och de försålda fastigheterna överlätas i det skick, de nu befinna sig, dock med följande förbehåll:

Banken äger tillgodogöra sig dels det virke å samma skog, 10,090 kubikmeter, som jämlikt beslut av bergmästaren under åren 1931 och 1932 tilldelats bruket och ännu ej uttagits, dels ock det virke å rekognitionsskogen, sammanlagt 22,205.3 kubikmeter, som jämlikt bergmästarens beslut den 31 maj, den 29 september och den 21 november 1933 tilldelats bruket. Avverkning, bortforsling och kolning av det utsynade virket får av bruksgärens verkställas efter tillträdesdagen, dock senast den 1 juli 1937.

I överlåtelsen av de under åborätt innehavda fastigheterna ingår icke nuvarande avverkningsbara virkestillgången utöver husbehovet, beräknad till cirka 8,850 kubikmeter, å de under 1 c. här ovan angivna fastigheterna, åborna obetaget att göra gällande den rätt till träden ifråga, som må tillkomma dem på grund av deras åborätt.

De till styckebruket nu hörande gruvorna skola allt framgent tillhöra bruket under de villkor och förutsättningar, som i gällande lag stadgas; och avstår kronan till brukets förmån från den jordägareandel, som på

grund av skogsmarkens natur av en till bergshanteringens understöd anslagen skog hittills tillhört bruket.

Rekognitionsskogen och övriga fastigheter tillträdas den 1 juli 1934.

3. Samtliga fastigheter försäljas fria från andra inteckningar än för kraftledningsservitut, och skall dödning eller relaxering av nu befintliga penninginteckningar äga rum före den 1 oktober 1934.

4. Den över rekognitionsskogen lagda järnvägen från bruket till dess gruvor samt nuvarande telefon- och elektriska starkströmsledningar över samma skog må, så länge de användas för sitt ändamål, bibehållas med sin nuvarande sträckning.

5. Bruksägaren äger för all framtid eller så lång tid lag medgiver, i och för brukets behov av vattenkraft, hava nuvarande dammbyggnader kvarstående i de å rekognitionsskogen varande sjöar och vattendrag och såvitt rekognitionsskogen angår utnyttja nämnda byggnader på sätt hittills varit brukligt.

6. För överlåtelsen av ovannämnda rätt till rekognitionsskogen och av övriga ovannämnda fastigheter erlägger Kungl. Maj:t och kronan, mot köpebrev, en summa i ett för allt av 675,000 kronor, varav 500,000 kronor gäldas vid tillträdet och resten sedan ovannämnda dödning och relaxation ägt rum.

7. Kronan övertager från och med tillträdet, med undantag för det ovan under 2. tredje stycket omförmälda virket, brukets rättigheter och skyldigheter gent emot arrendatorer och åbor samt andra nyttjanderättshavare i avseende å omförmälda fastigheter ävensom brukets rättigheter och skyldigheter gent emot kronoskogvaktarna Gustaf Axelsson och K. V. L. Jansson.

8. Banken ansvarar för samtliga på tiden före tillträdet belöpande skatter och onera för fastigheterna samt kronan för skatter och onera, som belöpa på tiden efter tillträdet.

9. Samtliga med de köpta fastigheternas lagfarande förenade kostnader bestridas av kronan. Banken tillhandahåller för lagfarts sökande erforderliga handlingar ävensom andra i bankens ägo befintliga handlingar och kartor som röra enbart ovan nämnda fastigheter.

10. Avtalet är ej för kronan bindande, därest ej i anslutning till det samma överenskommelse träffas mellan kronan och vederbörande häradsallmänningsdelägare, vilka under viss förutsättning gjort anspråk på rekognitionsskogen.

11. Varken kronan eller banken äga framställa anspråk grundade å här icke reglerade rättsförhållanden rörande ovan angivna fastigheter och hänförliga till tiden före denna dag.

12. De mindre tillägg till detta avtal, som må påkallas rörande med avtalet sammanhängande detaljer, skola bero på särskild överenskommelse mellan parterna.

I samband med avslutandet av omförmälda avtal hava åborna å de däri omförmälda åbofastigheter, som äro helt eller delvis belägna inom gränserna för rekognitionsskogen, avgivit en den 20 januari 1934 dagtecknad skriftlig förklaring, att, så snart de genom Kungl. Maj:ts och kronans inköp från bruksägaren av äganderätten till respektive hemman satts i tillfälle att förvärva denna rätt för författningsenliga skatteköpe-

skillingar, de till kronan avstode från den hemmanen tillkommande rätten till skogsfång och andra förmåner å rekognitionsskogen.

I skrivelse den 1 februari 1934 hava omförmälda tre ämbetsverk hemställt, att Kungl. Maj:t måtte, efter inhämtande av riksdagens medgivande, för kronans räkning godkänna förenämnda avtal ävensom förordna, att rekognitionsskogen och de förvärvade fria brukshemmanen skulle, sedan de övergått i kronans besittning, utläggas till kronopark samt ställas under skogsstatens vård och förvaltning, samt bemyndiga domänstyrelsen att av fonden för inköp av skogbärande mark till banken utbetala det avtalade beloppet 675,000 kronor.

Naturen av den rätt, som författningsenligt tillkommer innehavare av bergverksskog.

I omförmälda skrivelse hava ämbetsverken närmare uttalat sig om naturen av den rätt, som författningsenligt tillkommer innehavare av bergverksskog. Efter erinran, att bergverksskogarna vore av två slag, bruksskogar, som anslagits »bruk» — varmed sedan gammalt huvudsakligen förståtts stångjärnshamrar och hyttor, ägnade åt järntillverkning — samt gruvskogar, anslagna till understöd för gruvdrift, samt att man vid bedömandet av frågan om innehavarens rätt till dylik skog borde beakta dels rättens varaktighet eller utsträckning i tiden och dels dess sakliga innehåll, hava ämbetsverken vidare härutinnan anfört:

Beträffande *bruksskogarna*, till vilken kategori Åkers styckebruks rekognitionsskog vore att räkna, och vilka i regel tillkommit genom anslag av allmänningsskog till bruksinrättningar för kolfångst, hade redan vid 1747 års riksdag (Kungl. Maj:ts brev den 24 november 1747) uttalats, att de emot skäligen skogsören (de genom Kungl. Maj:ts resolution den 14 mars 1689 införda rekognitionsavgifterna) skulle oskiljaktigt förbliva under de hammarverk och masugnar, till vilka de blivit anslagna, varemot kronan, som vore verklig ägare av dessa allmänningar samt allenast uppdragit nyttjanderätten därav mot vederkänsla till järnverken, följaktligen icke syntes kunna betagas att, sedan priset såväl på kolen som på alla andra varor stigit och myntet blivit förhöjt, även kunna förhöja priset på den upplätta skogen och i så måtto fordra någon större inkomst av allmänningarna i fråga. Rekognitionsavgifterna hade också förhöjts från 1 öre silvermynt per stavrum ved (motsvarande 18 tunnor kol) till 6 öre för de allmänningar, »som till stångjärnssmidet och bruksägorna nyttjas», samt till 3 öre för dem, »vilka betjäna blåsningarna». År 1779 (Kungl. Maj:ts brev den 27 juli 1779) hade rekognitionsavgiften nedsatts till 4 öre silvermynt för stångjärnshamrar och 2 öre för övriga verk.

Rikets ständer hade år 1809 (skrivelse den 20 december s. å.) i då väckt fråga om skatteförsäljning av bruksskogarna anfört såsom en huvudsaklig grund för alla åtgärder med dessa skogar, att staten lika litet kunde ovillkorligen disponera om desamma, som de kunde av bergverken utan förbehåll om statens äganderätt begagnas. I fråga om sådana rekognitionsskogar, »som igenom särskilda författningar blivit under en mera bestämd besittningsrätt åt bergverken upplätta», hade uttalats, att de i

detta avseende tagna författningar icke annorledes än genom frivillig överenskommelse kunde rubbas och således de erhållna förmånerna, merendels en följd av något ädlare verks anläggande och förknippade med motsvarande onera, ej förrän med upphörandet av dessa skyldigheter kunde arbiträrt förändras. Detta hade sanktionerats genom kungörelsen den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogar. Föreskrifter hade meddelats för att få behörigen utrett, vilka delar av skogarna borde skatteköpas under bruken, så att återstoden måtte återkomma under kronans fria disposition. De angivna uttalandena hade visserligen närmast avsett de äldre bruksskogarna, men även de »i senare tid äldre bruk anslagna», skulle, om de prövades böra fortfarande höra under bruken, behandlas på enahanda sätt som de förra.

Vid 1823 års riksdag hade statsmakterna (Kungl. Maj:ts proposition nr 16, R. St:rs skr. nr 400), under återopande av ovannämnda beslut, förklarar sig finna ostridigt, att nyttjanderätten till de kronan tillhöriga rekognitionsskogarna blivit mot avgift därför till kronan bergverken försäkrad såväl i kraft av det för deras anläggning oundgängliga behov som i stöd av flera både i äldre och nyare tider utgivna kungl. förordningar och rikets ständers försäkringar. Statsmakternas beslut hade jämlikt Kungl. Maj:ts beslut offentliggjorts genom kammar- och bergskollegiernas kungörelse den 31 mars 1824 angående villkoren för rekognitionsskogarnas inlösen och skattläggning.

Den enskilda nyttjanderätt till skogsfång, som 1823 existerat till de icke skatteköpta bruksskogarna — om skatteköpta sådana vore nu icke fråga — hade uppenbarligen varit betingad av att skogen verkligen varit behövlig för åstadkommande av den privilegierade tillverkningen. Förutsättningen härför hade i sin tur varit, att bruket drivits »på rätt bergsvis». Där bruket nedlagts eller blott skendrift uppehållits, hade kronan rätt att återkalla skogsanslaget (jfr N. J. A. 1908 s. 86; Kungl. Maj:ts dom 20 februari 1908 ang. Tuna kopparverks allmänning). Detta hade i själva verket varit grundvalen för hela det omfattande system, som skogsanslagen till bergshanteringens understöd bildat. Varken uraktlåtenheten att betala rekognitionsskatt eller överskridande av nyttjanderätten torde i och för sig hava medfört förverkande av rätten (jfr Kuylenstierna, Om rekognitionsskogar och under bruk skatteköpta hemman, s. 55, 56). Härmed vore frågan om nyttjanderättens varaktighet i princip besvarad och därmed frågan, när under nuvarande rättsläge rätten kunde bringas att upphöra. En annan sak vore, att svårighet kunde möta att fastslå, att bruk ej längre dreves på rätt bergsvis. Uppkommen fråga av sådan art torde falla under allmän domstols prövning.

Vad anginge nyttjanderättens sakliga innehåll vore författningarnas utgångspunkt den, att äganderätten till skogen tillkomme kronan. Bruksägarens rätt vore en av ägaren upplåten begränsad sakrätt, från sin uppkomst inskränkt till det ändamål, för vilket upplåtelsen skett. Detta hade huvudsakligen varit att bereda tillgång till behövlig kolningsved för den privilegierade järntillverkningen. I praxis hade rätten även ansetts avse byggnadsvirke för bruksbyggnader och för bruksdriften avsedda bostäder. Det syntes naturligt, att utsyningsrätt borde tillkomma innehavaren även för skogvaktarboställe, som vore erforderligt för skogen. I den mån varken brukets behov eller skogens eget förvaltningsbehov påkallade uttagande av hela virkesavkastningen tillfölle denna staten. Utöver angivna ändamål ginge det i 1898 års förordning, § 13, pro-

visoriskt medgivna nyttjandet av mulbete och höslätter. Någon rätt att påfordra sådant medgivande till fri disposition, eventuellt avyttring av skogsprodukter, som omförmäldes i § 12 av 1898 års förordning, existerade icke.

Statsmakternas ovan nämnda uttalanden år 1823 vore bestämmande för innebörden av nyttjanderättshavarnas rätt ur privaträttslig synpunkt. En minskning utan medgivande av vederbörande rättsägare av den rätt, som tillkomme dem enligt 1823 års förklaring, mötte för bruksskogarnas del hinder i bestämmelsen i § 77 regeringsformen, att »de personer och menigheter, som efter hittills gällande författningar sådana kronans tillhörigheter nu innehava eller nyttja, må njuta laglig rätt därå till godo». Skulle överhuvud en ensidig inskränkning i denna rätt ske, torde den kunna äga rum blott i den ordning, som stadgades i regeringsformen § 87 1:o, och böra ske blott mot ersättning.

Vad anginge frågan huruvida en bruksskog kunde beläggas med särskild avgift utöver vad redan vore fallet, kunde kronan givetvis tillföras full valuta för skogsfångsträttens utövande, därest de nu utgående årliga rekognitionsavgifterna (för Åkers styckebruks rekognitionsskog 60 kronor 62 öre) kunde höjas i motsvarande grad. Dessa avgifter, i äldre tid ofta benämnda skogsören eller stubbören, hade ursprungligen varit privaträttsliga avgälder för nyttjanderätten (kolningsrätten). Det hade år 1681 varit fråga om att förpakta kronoallmänningsarna i bergslagen till den mestbjudande, men man hade, genom Kungl. Maj:ts resolution den 7 januari 1681 »angående några ärenden rörande bergslagen», i stället stannat vid en viss »skälig årlig avgift» av varje med skogsanslag från staten försett bruk, vilken avgift skulle motsvara marknadspriset å ved. Såsom ovan berörts hade statsmakterna år 1747 uttalat (Kungl. Maj:ts brev den 24 november 1747), att rekognitionsavgiften avsåge att utgöra »skäligt vederlag» för nyttjanderätten. Bergskollegiet hade emellertid haft en annan mening (memorial 26 maj 1747 till riksdagens bergsdeputation). Avsikten med avgiften hade enligt kollegiet icke varit »någon särdeles inkomst för skogarnas nyttjande» utan snarare att skapa en kassa för kollegiet för visst ändamål. Bruksägarna sutte redan i god tro i besittning av rekognitionsskogarna mot den en gång fastställda årliga avgiften, mot vars förhöjning kollegiet jämväl anförde skattepolitiska skäl. (Såsom ovan nämnts hade dock förhöjning skett.) År 1765 (memorial till riksdagens bergsdeputation den 20 november) hade bergskollegiet ytterligare tillspetsat sin ståndpunkt. Rekognitionsavgiften ansåges (i orterna) som en »stadgad ränta», vari man icke haft orsak förvänta någon vidare ökning, sedan den en gång höjts och med detsamma skogen och avgiften förklarats oskiljaktig från bruksegendomarna. En ifrågasatt ytterligare förhöjning av avgiften syntes rubba den säkerhet, som en ägare genom köp av något järnverk »trott sig hava bevarad i privilegier och resolutioner». Statsmakterna hade vid detta tillfälle avböjt att taga ståndpunkt till den sålunda väckta rättsfrågan och — närmast av skattepolitiska skäl — avvisat den föreslagna höjningen av rekognitionsavgifterna (Kungl. Maj:ts brev den 14 november 1766). Sedan avgifterna år 1779 indragits till statsverket, hade intresset för deras reglering, som aldrig kunde bliva av större statsfinansiell betydelse, blivit givetvis än mindre.

Ej heller 1809 års riksdag, vid vilken frågan om rekognitionsskogarnas skatteförsäljning blivit föremål för handläggning, hade velat gå in för satsen om rekognitionsavgifternas orubblighet. Mot en höjning hade då

anförts helt andra skäl. Den skulle ur statsfinansiell synpunkt vara av ringa verkan och sakna »den bestämdhet för framtiden i rättigheter och skyldigheter, som borde vara grunden för enskildas förhållanden såväl sinsemellan som till statsverket». Å andra sidan hade uttalats (statsutskottets av stånden godkända utlåtande 4 oktober 1809), att »på grund av dels billighet och rättvisa dels äldre författningar och uttalanden» det syntes ostridigt, att staten kunde lika litet ovillkorligen disponera över upplåtna rekognitionsskogar, som dessa kunde av bergverken utan förbehåll av statens äganderätt begagnas». Emellertid hade i Kungl. Maj:ts proposition (nr 16) till 1823 års riksdag angående rekognitionsskogarna direkt uttalats, att kronans rätt att förhöja rekognitionsavgifterna, därest skogarna (bruksskogarna) »på förra sättet» förblivit, vore ostridig. Riksdagen (skr. nr 400) hade uppenbarligen hyst samma uppfattning.

De meddelade förklaringarna angående orubbligheten av själva innehavet av skogarna samt den omständigheten, att höjning av rekognitionsavgifterna ej skett under en tidrymd av snart 200 år, torde hava verkat därhän, att avgifternas ursprungliga karaktär av vederlag för nyttjanderätt förbleknat och avgifterna i stället övergått till de »frusna» avgäldernas natur. Statens dubbla natur av jordägare och skattetagare torde hava medverkat till en med hänsyn till uppbördssättet nära liggande förblandning i den allmänna föreställningen med skatter. Åkers styckebruks rekognitionsskog vore den enda numera kvarstående bruksskog, för vilken rekognitionsavgift utgjordes. Övriga dylika skogar vore (med undantag av Kengis bruks kolfångstskog) skattesälda eller indragna till staten.

Frågan huruvida rekognitionsavgift kunde kompletteras med ny avgift avsåge, då här vore i fråga rättsförhållanden mellan kronan såsom jordägare å ena och bruk såsom nyttjanderättshavare å andra sidan, givetvis syftet att erhålla skäligt vederlag för nyttjanderätten. En komplettering av rekognitionsavgiften för åt bruk anslagen rekognitionsskog med ytterligare avgift syntes, på grund av vad förut anförts och då en sådan komplettering i sak vore liktydig med en höjning av rekognitionsavgiften, ej kunna äga rum utan nyttjanderättshavarens medgivande.

Därest en avveckling av systemet med skogsanslag till bergshanteringens understöd befundes vara önskvärd, kunde denna givetvis ske ej blott genom statens inlösen av nyttjanderätterna med belopp, motsvarande deras ekonomiska värde, utan ock så att skogsfångstberättigad finge tillösa sig äganderätten till den skog, som disponerades av honom, efter det värde denna representerade i statens hand, d. v. s. skillnaden mellan värdet av äganderätten och det av nyttjanderätten i fråga. Härtill torde jämlikt § 77 regeringsformen erfordras medverkan av riksdagen.

Vid de förda förhandlingarna angående Åkers styckebruks rekognitionsskog hade något för kronan antagligt anbud å förvärfv för brukets eller bankens räkning av äganderätten till skogen eller del därav icke framkommit.

Frågan om Åkers styckebruks rätt till brukets rekognitionsskog m. m.

I förenämnda skrivelse hava ämbetsverken vidare närmare redogjort för den rätt, som Åkers styckebruk bör anses äga till brukets rekognitionsskog, samt för vissa rättsförhållanden, som därmed äga samband.

Ämbetsverkens ifragavarande redogörelse, som grundar sig å en av kamrarrådet Erik Schalling verkställd utredning i ämnet, sammanfattad i en »P. M. angående vissa med Åkers styckebruks rekognitionsskog sammanhängande rättsförhållanden», behandlar i första hand frågan om *äganderätten till rekognitionsskogen*. Efter erinran att rekognitionsskogen jämlikt Kungl. Maj:ts resolution den 7 maj 1802 bildats såsom förvaltningsenhet genom utbrytning vid skiften åren 1802—1804 av den skogsfångsträtt, som på grund av äldre kungl. brev ansetts tillkomma Åkers styckebruk på skogstrakter, vilka i övrigt disponerats såsom allmänningar för Åkers, Österrekarne, Daga och Selebo häradar, samt att frågan om äganderätten till rekognitionsskogen fått en särskild aktualitet genom att anspråk framförts från representanter för allmänningsstyrelserna för nämnda häradsallmänningar på bättre rätt för allmänningarna framför kronan till skogen, hava ämbetsverken vidare rörande denna fråga anfört:

Under tiden före 1734 hade det ej sällan hänt, att mark tillhörande häradsallmanning anslagits till gruvor och bruk till och med utan häradsbornas hörande. I skogsordningen den 12 december 1734 punkten 14 hette det: »— — — När någon allmanning finnes och utsökas kan samt hjälp därav till någon gruva, bergs- och metallmanufakturverk begäres, skall bergskollegium därom korrespondera med landshövdingen, vilken den anstalt fogar att, i fall det icke redan vore skett, samma allmanning geometrice varder avtagen och ifrån angränsande privatorum ägor lagligen utbruten, så ock sedan i vederbörandes närvaro av jägeri-, lands- och bergsbetjante undersökt om berörde allmännings beskaffenhet. Finnes och prövas i anledning därav, att densamma eller någon del därav kan utan landets, häradets eller socknens avsaknad umbäras, det må uppå landshövdingens inkommande berättelse av bergskollegiet till gruvans, berg- eller metallmanufakturverkets förnödenhet anslås — — —.» Först i 1739 års förklaring över skogsordningen, punkten 9, meddelades bestämmelse om häradsbornas hörande för det fall, att fråga väckts om anslag av mark av häradsallmänningens natur till ett bergverk. Anslaget hade emellertid fortfarande kunnat ske även utan häradsbornas samtycke.

I det föreliggande fallet torde få anses utrett, att kronans åtminstone från 1600-talet erkända äganderätt till Österrekarne, Åkers, Daga och Selebo häradsallmänningar kvarstått orubbad vid den tid, då avvittningen av brukets skog ägde rum (se utredningen). Häradenas eller deras invånares rätt hade i varje fall vid denna tid till sin natur icke varit äganderätt. Tillräcklig anledning att antaga, att häradena eller delägarna i de nuvarande häradsallmänningarna hade äganderätt till den nuvarande rekognitionsskogen, som genom avvittningen för sig utbrutits inom uppdragna gränslinjer, föreläge enligt ämbetsverkens mening ej. I ingressen till Kungl. Maj:ts kungörelse den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplätta rekognitionsskogar utsades, att äganderätten till de till bergverken och bruken upplätta skogstrakterna »alltid blivit åt staten förvarad». Då i Kungl. Maj:ts proposition nr 22 till 1823 års riksdag bland annat uttalats, att häradsallmänningar borde såsom en häradets tillhörighet betraktas, att någon försäljning därav således alldeles icke kunde äga rum, men att med Kungl. Maj:ts och rikets ständers bifall de kunde med de villkor och efter

de grunder, som funnes billiga och lämpliga, till intressenternas disposition under full äganderätt upplåtas, samt denna proposition av ständerna (skr. nr 444) i huvudsak godkänts, så hade givetvis blott de skogstrakter avetts, som då disponerades eller rätteligen borde disponerats såsom häradsallmänningar, samt »de kronoallmänningar vara enahanda förvaltning ägde rum». I fråga om »rekognitionsskogar», som återfallit till kronan, hade däremot i propositionen uttalats, att de »kunna utan inskränkning av kronan disponeras». Statsmakternas beslut, som offentliggjorts genom Kungl. Maj:ts brev den 16 mars 1824 och kammarkollegiets cirkulär den 14 april s. å., och i huvudsak utgjorde grunden för den rättsutveckling under 1800-talet, som lett till det nu rådande rättsläget i avseende å häradsallmänningarna, torde alltså icke kunna utgöra stöd för äganderättsanspråk från allmänningsdelägarnas sida å rekognitionsskogen. Men även om man skulle utgå ifrån att häradena eller häradsborna tidigare varit ägare till ifrågavarande allmänningar, så hade deras ombud år 1801 erkänt Kungl. Maj:ts rättighet att tilldela bruket en del av desamma (utredningen sid. 25), och genom lagakraftvunna samt fastställda avvitringsförrättningar hade bruksskogarna efter överenskomelser mellan bruket och häradsbornas fullmäktige fått sina områden fastställda i förhållande till häradsallmänningarna — på sätt jordeboken utvisade jämväl i fastighetsrättsligt hänseende.

Att Åkers styckebruk ej erhållit rekognitionsskogen med äganderätt torde framgå av Kungl. Maj:ts dom den 11 oktober 1907 i mål mellan f. d. envoyén Audley Charles Gosling och hans hustru Augusta Gosling, född Hägerflycht, sökande, samt Kungl. Maj:t och kronan, svarande (utredningen sid. 131). Genom domen hade sökandenas talan ogillats, enär av den utredning som i saken förekommit framginge, att den rätt, Åkers styckebruk hade till ifrågavarande rekognitionsskogar, icke vore av den beskaffenhet, att rekognitionsskogarna på grund av densamma finge anses undantagna från de för förvaltningen av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar enligt förordningen den 27 maj 1898 i allmänhet gällande bestämmelser. Annan än kronan syntes därför ej kunna vara ägare till skogsmarken i fråga.

Ämbetsverken hava härefter närmare uttalat sig om *den rätt till rekognitionsskogen, som tillkommer Åkers styckebruk*, och i detta avseende anført:

Av kammarrådet Schallings utredning framginge, att Åkers styckebruks rätt på häradsallmänningarna i Södermanland tidigare varit av prekär natur, men att den omkring mitten av 1700-talet kunde anses hava vunnit den styrka, att den, såsom kammar- och bergskollegierna den 30 mars 1801 uttryckt sig, kunde anses lagligen befästad. En faktisk, sedermera ökad inskränkning i häradsbornas nyttjande av de odelade allmänningarna hade den emellertid alltid utgjort. Att utvidgningen av brukets rätt icke mött effektivare opposition än som blivit fallet förklarades ej blott av den i Södermanland accepterade åskådningen om allmänningarna såsom kronans egendom samt det statens särskilda intresse, som bjudit, att bruket skulle tillgodoses, utan även därav, att menigheternas och deras jordägande medlemmars rättigheter icke varit närmare fixerade utan i princip utgjort blott en varierande behovsrätt för vissa, företrädesvis publika ändamål och för skoglösa hemman (skogsordningen den 10 december 1793 § 2, utredningen sid. 66). Brukets rätt hade också

varit en behovsrätt, om ock närmare bestämd med hänsyn till dess skyldigheter mot kronan. Avvittringen åren 1802—1804 kunde med skäl likställas med ett skifte av en samfällighet, där de olika delägarna, häradsmenigheterna och bruket, genom förening godkänt sättet för skiftets genomförande. Att skiftet så till vida icke blivit fullständigt, som å styckebrukets andel kommit att kvarstå skogsfångst- och betesrättigheter för vissa hemman, som ägt sådan på grund av den oskiftade allmänningens natur av ej blott bruks- utan även häradsallmanning, förändrade ej det faktum, att den bruket tillskiftade rekognitionsskogen upphört att äga häradsallmännings natur. I Kungl. Maj:ts beslut den 12 mars 1816 angående sökt förklaring av kungl. resolutionen den 7 maj 1802 hade förklarats, att Åkers styckebruk »genom flera tid efter annan utfärdade privilegier och författningar — — — alltid blivit bibehållet vid dess av ålder innehavda rättighet till skogsfång från allmänningsskogarna utan att häradsbornas föregivna större eller mindre behov av skog på något sätt förmått verka ändring uti den bruket sålunda tillagda förmån» (utredningen sid. 33, 34). Genom denna förklaring torde från kronans sida hava med full tydlighet uttalats, att styckebrukets rätt vore för kronan privaträttsligt bindande.

Av omförmälda utredning torde vidare framgå, att rättsgrunden för styckebrukets anspråk på kolning och skogsfång eller dess ekvivalent, skogstilldelning å häradsallmanningarna, hade varit det ömsesidiga rättsförhållande mellan kronan och bruket, som sammanhängde med styckeavgjutningen. Då kammar- och bergskollegierna den 18 mars 1802 yttrat sig angående grunden för skogstilldelningen, hade de förutsatt, att bruksägaren »såväl hädanefter som hittills bör vara förbunden att, enär någon rekvisition av kanoner och ammunition för Kungl. Maj:ts och kronans behov göres, då i den mån inställa all annan tillverkning, att Kungl. Maj:t och kronan i rätten tid erhåller sin beställning» (utredningen sid. 27, 28). Ämbetsverken ansåge sig därför och med hänsyn till omständigheterna i övrigt kunna instämma i kammarkollegiets i utredningen (sid. 40) omförmälda uttalande den 25 oktober 1898, att de avsatta skogstrakterna innehades med en på visst sätt bestämd och begränsad nyttjanderätt, vars fortsatta åtnjutande vore beroende icke allenast av bruksägarens beredvillighet att mot ersättning till gällande pris utföra kronans beställningar utan jämväl av den omständigheten, att bruksdriften uppehöles i sådan omfattning, att i händelse av behov en tillverkning av minst 1,500 skeppund gjutgods årligen kunde för kronans räkning från styckebruket erhållas. Då bruket ännu torde drivas »på rätt bergsvis», vore därmed frågan om rättens varaktighet besvarad.

Förutom angivna skyldighet samt åliggandet att utgöra krono- och kommunalutskylder för rekognitionsskogen, ålåge det bruksägaren att årligen till kronan utgöra den för skogen bestämda rekognitionsavgiften, vilken så mycket mindre torde kunna bliva föremål för höjning som brukets rätt torde få anses »lagligen befästad».

Vad anginge det sakliga innehållet av styckebrukets nyttjanderätt, torde detta vara bestämt av brukets behov av kolnings- och rostved för sin tillverkning samt av timmer till byggnadsvirke för bruksbyggnaderna och till för bruksdriften i dess helhet avsedda bostäder ävensom av behovet av husbehovsvirke till för skogens skötsel avsedda bostäder. Virke, som icke erfordrades för angivna behov, skulle försäljas, och de behållna försäljningsmedlen tillföras statsverkets skogsmedel (1898 års förordning § 11). Givetvis kunde brukets virkesbehov under skiftande tillverknings-

konjunkturer variera och därmed överskottsvirket tillfalla domänverket med olika myckenhet — såsom ock varit fallet de senaste åren. Då brukets skyldighet att leverera 1,500 skeppund stycke gods icke syntes kunna utkrävas i bättre vara än som kunnat år 1802 vid bruket tillverkas och prestation av denna fortfarande torde kunna av bruket fullgöras på begäran, syntes för upphörande av brukets nyttjanderätt till rekognitionsskogen man vara hänvisad till överenskommelse med brukets ägare.

Av Kungl. Maj:ts resolution den 7 maj 1802 torde framgå, att de dåvarande hemman, som komme att ligga å rekognitionsskogen, vare sig de tillhörde bruksägaren eller ej, hade rätt till utsyning för husbehov å rekognitionsskogen men däremot icke finge »hämta något av deras skogsförnödenheter å de kvarblivande allmanningarna». Denna deras rätt utgjorde alltså en inskränkning i styckebrukets nyttjanderätt och kronans äganderätt. Sådana hemman torde finnas i Åkers, Österrekarne och Daga härad. Vid 1800-talets början hade endast skoglösa hemman haft rätt till skogsfång å häradsallmanningarna och blott till husbehov. Sedan häradsallmanningarna överlämnats till intressenterna själva och dessa numera såsom delägare övertagit förvaltningen, hade den gamla naturtilldelningen upphört. Den årliga skogsavkastningen försålles, och de inflytande försäljningsmedeln fördelades mellan alla delägarna. Bland dessa hade tidigare inräknats hemmanen å rekognitionsskogen; i Åkers härad stode dessa hemman fortfarande i röstlängderna för delägare i häradsallmanningen, men deras innehavare erhöle efter utgången av år 1832 ingen kontantutdelning från allmanningen; i Österrekarne hade sådana hemman från och med år 1830 avförts ur intressentlängderna. Vad anginge Daga häradsallmanning, som jämlikt kungl. brev den 3 augusti 1838 delats mellan häradets socknar efter oförmedlat mantal, dock att de olika socknarnas andelar fortfarande ägde karaktär av häradsallmanning, torde hemman av angivna slag belägna å rekognitionsskogen förekomma blott i Gåsinge socken, och dessa hade sedan gammalt icke ansetts äga någon rätt till skogsavkastningen från socknens andel i den mellan häradets olika socknar fördelade häradsallmanningen.

För den föreliggande frågan torde icke vara utan betydelse, huruvida hemmanen i fråga verkligen ägde andel i häradsallmanningarna, nämligen för bedömande av frågan om naturen av den rätt, som tillkomme dem på rekognitionsskogen. Tillräckliga skäl syntes föreligga för antagandet, att någon rätt till respektive häradsallmanningar icke tillkomme hemman, som låge å rekognitionsskogen och där hade skogsfångsträtt. Kungl. Maj:ts förordnande härom låge till grund för hemmanens behandling vid 1802—1804 års skiftesförrättningar. Hade hemmanen ingen rätt till allmanningarna, torde man få antaga, att deras rätt å rekognitionsskogen vore av samma innebörd, som den rätt varit, vilken 1802 tillkommit dem å häradsallmanning. Vad innehåll hade då denna haft? Det syntes uppenbart, att den ej kunde betecknas såsom andel (äganderätt) i en samfällighet. Kronans rätt hade varit av den omfattning, att varken häradet eller dess hemman ägt en sådan rätt. Däremot torde hemmanens rätt kunna betecknas såsom en begränsad sakrätt i annans fasta egendom, ett servitut omfattande en av husbehovet begränsad rätt till skogsfång, samt, även om detta ej uttryckligen utsagts, till mulbete (och till fiske). Innebörden av 1802—1804 års förrättningar hade varit, att servitutsrätten för de då varande hemmanens vidkommande lokaliserats till viss del av den gamla häradsallmanningen, nämligen den nuvarande rekognitionsskogen. De då existerande lägenheterna å de delar av de gamla häradsallmän-

ningarna, som sedermera bildade rekognitionsskogen, torde, i den mån de tillkommit i vederbörlig ordning och följaktligen skattlagts, hava ägt motsvarande rätt som hemman.

I fråga om de anspråk, som framförts från Åkers, Österrekarne, Daga och Selebo häradsallmänningar på bättre rätt för allmänningsarna framför kronan till rekognitionsskogen, hava ämbetsverken framhållit, att, så länge styckebrukets rätt till skogen existerade, anspråken från häradsallmänningsarnas sida torde sakna varje utsikt att bliva realiserade. Ämbetsverken hava därjämte uppgivit, att allmänningssstyrelserna — som ansåge, att en avlösning av brukets rätt skulle möjliggöra framgång för en talan från deras sida om bättre rätt till rekognitionsskogen — vidtagit åtgärder i syfte att undanröja den betänksamhet, som ämbetsverken måste hysa för att förorda ett avtal om sådan avlösning under det hot, som en rättegång av angiven innebörd skulle innebära. För ändamålet torde styrelserna komma att föreslå respektive allmänningsdelägare att avgiva en utfästelse av ungefärligen följande innebörd:

Därest den rekognitionsskog, som avsåges i det den 14 december 1933 mellan Södermanlands enskilda bank, å ena, samt kammar- och kommerskollegierna och domänstyrelsen, å andra sidan, träffade överlåtelseavtal rörande Åkers styckebruks rekognitionsskog m. m., skulle helt eller delvis bliva i laga ordning förklarad tillhöra allmänningsdelägarna, förbunde sig dessa att ersätta Kungl. Maj:t och kronan de ersättnings- och köpeskillingsmedel samt andra kostnader, som det enligt avtalet tillkomme Kungl. Maj:t och kronan att utgiva för rekognitionsskogen och andra i avtalet angivna fastigheter ävensom i övrigt, mot övertagande av nämnda överlåtelseavtal med undantag för de i avtalet avsedda fastigheterna under åborätt.

Ämbetsverken hava erinrat, att den i avtalet med banken under punkt 10 intagna villkorsbestämmelsen sammanhängde med frågan om nämnda utfästelse.

De s. k. fria brukshemmanen.

Beträffande de i avtalet den 14 december 1933 avsedda fria brukshemmanen hava ämbetsverken i förenämnda skrivelse anförde:

Bland de å rekognitionsskogen helt eller delvis belägna hemman, vilka vid rekognitionsskogens utbrytning varit särskilda fastigheter och fördenskull enligt Kungl. Maj:ts resolution den 7 maj 1802 hade rätt till utsyning för husbehov å rekognitionsskogen, inginge följande tio genom ifrågavarande avtal från banken förvärvade hemman under brukets fria disposition (de s. k. fria brukshemmanen): $\frac{1}{4}$ mantal Salvartorp nr 1, $\frac{1}{4}$ mantal Vretatorp nr 1 eller Finnviken och $\frac{3}{8}$ mantal Röntorp nr 1 i Länna socken, $\frac{1}{8}$ mantal Östra Skeppmora nr 1, $\frac{1}{16}$ mantal Lilla Skeppmora nr 1 och $\frac{1}{16}$ mantal Skeppmora nr 1 eller Dalen i Åkers socken, $\frac{1}{4}$ mantal Degernäs nr 1 i Barva socken samt $\frac{1}{8}$ mantal Fäboda nr 1, $\frac{1}{4}$ mantal Vasskärr nr 1 med Rovvreten och $\frac{1}{4}$ mantal Skeppmora nr 1 Stora i Gåsinge socken.

Av de återstående tre fria hemman, som avsåges i avtalet, $\frac{1}{16}$ mantal Stora Bredsjönäs nr 1 i Åkers socken samt $\frac{1}{8}$ mantal Hedeberga nr 1 och $\frac{1}{4}$ mantal Mälsätter nr 1 i Gåsinge socken, hade Stora Bredsjönäs utgjort en gammal skattlagd lägenhet, vilken nyskattlagts såsom hemman den 23 augusti 1836. Skattläggningen hade fastställts av kammarkollegiet den 6 februari 1838, och hemmanet hade skatteköpts av enskild person den 7 juni 1845. Skattlägningsinstrumentet upplyste ej, att hemmanet ägde vare sig skogsfång, mulbete eller fiske å rekognitionsskogen, men i instrumentet över en den 29 juni 1836 verkställd uppmätning av lantmätare uppgåves: »Utom någon lövskog har lägenheten ingen skogstillgång, varför utsyning å torpets behov av virke erhålles på Åkers styckebruks rekognitionsskog. — — — Åboens kreatur beta å rekognitionsskogen. — — — Fiske intet att räkna på.» Då fastigheten existerat såsom självständig lägenhet, om också ej såsom hemman, vid meddelandet av resolutionen den 7 maj 1802, torde man få anse, att resolutionen vore å densamma tillämplig, vilket även bestyrktes av uttalandet i lantmäteriinstrumentet 1836. Hemmanet torde alltså äga rätt till skogsutsyning på rekognitionsskogen.

Hedeberga hade på grund av en länsstyrelsens resolution den 2 februari 1773 skattlagts den 30 juli 1806, och skattläggningen hade fastställts av kollegiet den 12 mars 1816, varefter hemmanet skatteköpts av enskild person den 26 oktober 1819. Det torde kunna göras gällande, att, då hemmanet tillkommit på grund av beslut, som i tiden låge före 1802 års resolution, denna resolution vore å detsamma tillämplig. En sådan uppfattning vunne även stöd av skattlägningsinstrumentet, som upplyste: »Skog haver detta nybygge ingen annan än på omkringliggande kronallmänning efter föregånget tillstånd lika med andra skoglösa hemman i häradet.» Instrumentet över en den 2 maj 1791 verkställd lantmäteriuuppmätning (i och för skattläggning) uppgåve också: »Skog på allmännings. Mulbete gott, fiske intet.» Man torde därför få anse, att även Hedeberga ägde rätt till skogsutsyning till husbehov å rekognitionsskogen.

Hemmanet Mälsätter vore icke beläget å rekognitionsskogen men synes äga sammanblandade ägor med hemmanet Skeppmora nr 1 Stora, varför båda hemmanen erhållit gemensamt taxeringsvärde.

Förvärvet av nämnda s. k. fria hemman vore så tillvida av ett direkt intresse för kronan, som de i stor utsträckning låge med sina skiften insprängda på rekognitionsskogen och där bildade enklaver, samt de skogsfångstservitut, vilka vore med hemmanen (utom Mälsätter) förbundna och vilka för rekognitionsskogens disposition såsom kronopark medförde avsevärd olägenhet, kunde på ett enkelt sätt bringas att upphöra, sedan hemmanen kommit i kronans ägo. Därtill komme, att hemmanens mark delvis vore tjänlig till skogsbörd och alltså lämpad att utläggas till kronopark samt delvis kunde användas för ändamål, som sammanhängande med skötseln av rekognitionsskogen såsom kronopark.

Åbofastigheterna.

I fråga om de åbofastigheter, som ingå i avtalet den 14 december 1933, hava ämbetsverken i skrivelsen yttrat:

Sägda åbofastigheter hade samtliga vid nedan angivna tidpunkter skatteköpts till understöd för Åkers styckebruk under förbehåll om oskilj-

aktighet från bruket (detta dock ej uttryckligt beträffande hemmanet Rosendal) samt om odriivenhet för åborna:

a) *Helt eller delvis belägna å rekognitionsskogen och förty berättigade till skogsfång därå:*

$\frac{1}{8}$ mantal Lilla Träskaten nr 1 eller Alkärr, den 22 juni 1779; $\frac{1}{4}$ mantal Bjursäter nr 1, den 25 september 1792; $\frac{1}{8}$ mantal Torrmossevad nr 1 eller Gubbklinten, den 22 juni 1779; $\frac{3}{8}$ mantal Rosendal nr 1, den 8 november 1859; $\frac{1}{8}$ mantal Stavtorp nr 1, den 4 november 1773; $\frac{1}{4}$ mantal Ekelund nr 1, den 4 november 1773; $\frac{1}{8}$ mantal Degersten nr 1, den 4 november 1773; $\frac{1}{8}$ mantal Rännbäcken nr 1, den 4 november 1773; $\frac{1}{8}$ mantal Dröttjan nr 1 eller Långsved, den 4 november 1773.

b) *Belägna utom rekognitionsskogen och icke berättigade till skogsfång å densamma:*

$\frac{1}{2}$ mantal Merlänna nr 1, den 25 november 1756; $\frac{1}{4}$ mantal Navarstorp nr 1, den 1 april 1760; $\frac{7}{16}$ mantal Norrlänna nr 1, den 25 november 1756; $\frac{3}{8}$ mantal Merlännasäter nr 1, den 1 april 1760; $\frac{1}{4}$ mantal Öråsen nr 1, den 26 februari 1761; jordlägenheten Lukastorp nr 1, den 26 februari 1761.

Alla under b) angivna fastigheter vore belägna i Länna socken.

Samtliga fastigheter under a) och b) hade, efter medgivande av Kungl. Maj:t den 26 januari 1923 och den 15 maj 1925, jämte andra under bruket lydande fastigheter, samtliga ägande fideikommissnatur, blivit intecknade till säkerhet för lån, som lämnats de dåvarande bruksägarna.

I skrivelse till kammarkollegiet den 9 februari 1933 hade Södermanlands enskilda bank förmält, att banken vid exekutiv auktion den 20 december 1932 inköpt Åkers styckebruk med därtill hörande fastigheter i Åkers och Länna socknar (dock ej förut angivna fastigheter i Länna socken) och vid auktion den 24 januari 1933 de till bruket hörande fastigheterna inom Gåsinge socken samt den 2 januari 1933 fullgjort likviden för den förstnämnda auktionen. Banken vore (dåmera) enda innehavare av de på sin tid med Kungl. Maj:ts tillstånd uttagna inteckningarna i två grupper av de till bruket hörande fastigheter, som med ett undantag fortfarande brukades av åbor, och banken förutsatte, att den vid kommande exekutiva auktioner (utsatta till den 18 februari 1933 beträffande fastigheterna under b ovan och den 20 februari 1933 beträffande fastigheterna under a ovan) skulle bliva ägare jämväl till dessa fastigheter. Utgående från att banken såsom ägare till det icke nedlagda bruket komme att, under försättning av inköp, bliva innehavare av bruksägaren förut tillkommande rättigheter, avgäve banken den förklaring, att banken i sådan egenkap komme att respektera åbornas nuvarande rätt.

Vid de utsatta auktionerna hade banken förvärvat brukets rätt till fastigheterna, i samband varmed förklaringar av bankens ombud avgivits av förut angivna innehåll beträffande åbornas rätt.

Jämlikt Kungl. Maj:ts förbud den 11 december 1766 mot flyttning av smiden och hammarskatt gällde, att, då bruk nedlades, de därunder skatteköpta hemman, som innehades under åborätt, hemföle till kronan. Skulle så bliva förhållandet med ifrågavarande fastigheter under åborätt, bleve emellertid kronans fördel därav ringa, enär åborna då ägde att, mot stadgadt skatteköpeskillingar — tio års grundräntor — lösa fastigheterna till skatte. Något direkt ekonomiskt intresse att förvärva fastigheterna från banken-bruvsägaren kunde därför kronan icke anses äga. Ett påtagligt intresse av ett dylikt förvärv från kronans sida ägde däremot åborna, som därigenom skulle bliva fria från den fara som hotade dem vid en realisation av i deras hemman meddelade inteckningar.

Ehuru skäl syntes tala för uppfattningen, att även en utmätning av bruksägares rätt lämnade åbornas rätt oberörd, vore det givet, att, då frågan ej prövats av domstol, en högst oläglig osäkerhet för närvarande rådde härutinnan. Ej mindre på grund av den inverkan Kungl. Maj:ts beslut angående medgivande till upptagande av in-teckningarna fått för rättsläget än även med hänsyn till önskvärdheten att i görligaste mån bringa ur världen det egenartade institut, som åborätt på under bruk skatteköpta hemman utgjorde, syntes avtalet beträffande dessa fastigheter — även bortsett från fördelen att den vissa av fastigheterna tillkommande rätten till husbehovsvirke m. m. på rekognitionsskogen bortföle — medföra gagn för det allmänna.

Vad fastigheterna under gruppen a) beträffade hade åborna å desamma avgivit den förklaring, att, så snart de genom Kungl. Maj:ts och kronans inköp av äganderätten till deras hemman satts i tillfälle att förvärva denna rätt för författningensliga skatteköpeskillingar, de till kronan avstode från den hemmanen tillkommande rätten till skogsfång och andra förmåner å rekognitionsskogen. Förutsättningen för denna förbindelse vore, att åborna finge disponera hela den växande skogen å sina fastigheter. Denna inginge jämlikt 2 punkten första stycket i avtalet i kronans förvärv. Avståendet av servitutsrätten i fråga måste anses vara av avsevärt värde för kronan såsom rekognitionsskogens ägare.

Beträffande gruppen b) av ovan angivna åbofastigheter hade kronan icke förvärvat motsvarande skogskapital (se 2 punkten tredje stycket i avtalet), och det hade bland annat på grund härav ansetts icke skäligen kunna krävas något särskilt vederlag av åborna å dessa fastigheter.

De förmåner, förvärvet av åbofastigheterna medförde för kronan och det allmänna, syntes fullt svara mot den förhöjning av köpeskillingen enligt avtalet, som fastigheternas medtagande i detsamma kunde anses hava föranlett. Förbehållet vid skatteköp om oskiljaktighet från bruket utgjorde icke något hinder för kronans förvärv.

Värdet å de rättigheter och fastigheter, som enligt avtalet den 14 december 1933 skola förvärvas av kronan, m. m.

Ämbetsverken hava i skrivelsen den 1 februari 1934 lämnat uppgifter å de taxeringsvärden, som vid senaste fastighetstaxering åsatts rekognitionsskogen och övriga i avtalet avsedda fastigheter. Av dessa uppgifter framgår följande:

<p>Taxeringsvärdet å <i>rekognitionsskogen</i>, som genom avtalet skulle komma under kronans fria disposition, utgör enligt 1933 års fastighetstaxering</p> <p>varav jordbruksvärde 196,300 kronor och skogsvärde 893,900 kronor; årliga skogsavkastningen beräknas i den av domänstyrelsen fastställda särskilda hushållningsplanen till 24,000 m³ av en kubikmassa om 648,658 m³ (över 20 cm brösthöjd 439,506 m³, inom bark 539,650 m³);</p> <p>taxeringsvärdet å särskilt taxerade <i>lägenheter å rekognitionsskogen</i> utgör</p> <p>taxeringsvärdet å de <i>fria brukshemmanen</i> utgör</p> <p>samt å <i>åbofastigheterna</i></p> <p>(varav de å rekognitionsskogen belägna 139,800 kronor).</p>	<p>kronor 1,158,800,</p> <p>» 75,000</p> <p>» 130,100</p> <p>» 273,700</p>
--	--

Summa kronor 1,637,600.

Ämbetsverken hava framhållit, att i följd av avtalets karaktär av affärsuppgörelse någon närmare specifikation icke kunde lämnas å de särskilda värden, varmed de i avtalet avsedda rättigheter och fastigheter inginge under den överenskomna köpesumman 675,000 kronor.

Såsom sammanfattning av de skäl, som talade för godkännande från kronans sida av ifrågavarande avtal, hava ämbetsverken anfört:

Med hänsyn till å ena sidan den rätt, som tillkomme Åkers styckebruk till rekognitionsskogen, och å andra sidan dennas betydande skogs- och markvärde ävensom det betydande värdet av de hemman, som skulle med äganderätt tillkomma kronan, samt av den förmån vid rekognitionsskogens brukande, som förvärvet av de därå belägna åbofastigheternas rätt till skogsfång m. m. innebure, funne ämbetsverken uppenbart, att ifrågavarande uppgörelse vore att betrakta såsom för kronan förmånlig. Uppgörelsens värde höjdes ytterligare genom den möjlighet, som därigenom bereddtes staten att utan större uppoffring frigöra ett stort antal åbofastigheter från deras beroende av bruket i syfte att åborna skulle kunna förvärva äganderätten (»skatterätten») till sina fastigheter.

Utan att vilja ingå på frågan om beskaffenheten av den rätt, som kan tillkomma Åkers styckebruk till dess rekognitionsskog, synes det mig obestridligt, att betydande fördelar stå att vinna med en avveckling av nu bestående förhållanden. Frågan torde erhålla en tillfredsställande lösning genom godkännande från statsmakternas sida av det avtal om förvärv för kronans räkning av styckebrukets rätt till rekognitionsskogen samt av vissa brukshemman och åbofastigheter, som den 14 december 1933 träffats mellan å ena sidan kammar- och kommerskollegierna samt domänstyrelsen och å andra sidan Södermanlands Enskilda Bank. Genom avtalet skulle därjämte möjlighet beredas åborna å de i avtalet angivna åbofastigheter att för stadgade skatteköpeskillingar förvärva äganderätten till fastigheterna och sålunda befrias från den beroende ställning, som åborna nu intaga i förhållande till innehavaren av styckebruket.

Frågan om godkännande av ifrågavarande avtal torde, såsom ämbetsverken föreslagit, böra underställas riksdagens prövning.

Med hänsyn till det anspråk på bättre rätt till rekognitionsskogen, som framställts från styrelserna för Åkers, Österrekarne och Selebo häradsallmänningar samt de allmänningar, vari Daga häradsallmänning uppdelats, torde, på sätt bestämmelsen i punkten 10 i avtalet åsyftar, såsom villkor för avtalets godkännande från kronans sida böra uppställas, att delägarna i sagda allmänningar förbinda sig att, därest rekognitionsskogen skulle helt eller delvis i laga ordning förklaras tillhöra allmänningsdelägarna, gottgöra kronan de ersättnings- och köpeskillingsmedel samt andra kostnader, som kronan enligt avtalet har att utgiva, mot övertagande av kronans rättigheter och skyldigheter enligt avtalet utom såvitt angår de däri avsedda fastigheterna under åborätt. Det torde böra ankomma å

Kungl. Maj:t att närmare utforma ifrågavarande villkor, sedan frågan om avtalets godkännande prövats av riksdagen.

Vad angår ämbetsverkens förslag, att rekognitionsskogen och de i avtalet ingående fria brukshemmanen skola, sedan de övergått i kronans besittning, utläggas till kronopark samt ställas under skogsstatens vård och förvaltning, torde sagda förslag böra bli va föremål för Kungl. Maj:ts bedömande, sedan frågan om avtalets godkännande behandlats av riksdagen.

Slutligen förutsätter jag, att det för inköpet erforderliga beloppet av 675,000 kronor får utgå ur fonden för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att under förenämnda villkor godkänna ifrågavarande den 14 december 1933 dagtecknade avtal om förvärv för kronans räkning av Åkers styckebruks rätt till brukets rekognitionsskog samt de i avtalet angivna brukshemman och åbofastigheter.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtats till riksdagen.

Ur protokollet:

Rune Thygesen.